

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 REYKJAVÍK

Garðabær, 12. mars 2023
Málsnúmer: 202302-0017
SS/LA

Efni: Umsögn um matsáætlun fyrir vindorkugarð á Grímsstöðum í Meðallandi

Vísað er í tölvubréf frá Skipulagsstofnun, dags. 7. febrúar 2023, þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um matsáætlun framkvæmdar Qair Iceland á syðri hluta (svæði 2) vindorkugarðs á Grímsstöðum í Meðallandi í Skaftárhreppi.

Mat á umhverfisáhrifum nyrðri hluta vindorkugarðsins er þegar hafið og skilaði Náttúrufræðistofnun umsögn um matsáætlun þess hluta til Skipulagsstofnunar þann 12. maí 2021. Vísað er í þá umsögn eins og við á. Einnig hefur verið leitað eftir álitum Náttúrufræðistofnunar um skipulag fuglarannsóknna í matsferlinu.

Umhverfismatsferlið og aðferðafræði:

Í matsáætlun um nyrðri hlutann (svæði 1) var gert ráð fyrir 24 vindmyllum en nú er gert ráð fyrir 10 vindmyllum á því svæði en 21 vindmyllum á svæði 2. Heildarfjöldi áætlaðra vindmylla er því 31, eða aukning um 7 en dreift á mun stærra svæði en fyrst var áformað.

Þar sem rannsóknir vegna umhverfismats á svæði 1 eru þegar hafnar, er lagt upp með að útvíkka þær að hluta til þannig að þær nái einnig yfir svæði 2. Einnig verður almennt stuðst við niðurstöður mats einstakra umhverfisþátta um svæði 1 fyrir svæði 2 eins og við á. Þessi nálgun er eðlileg að mati Náttúrufræðistofnunar svo lengi sem tryggt sé að gæði nauðsynlegra upplýsinga séu ekki síðri í umhverfismati svæðis 2 að neinu leyti.

Það telst þó óvenjulegt að skipta upp einni framkvæmd í tvö aðskilin matsferli. Tryggja þarf að horft sé til heildaráhrifa framkvæmdarinnar á báðum svæðum, 1 og 2, þegar kemur að endanlegu mati í umhverfismatsskýrslu. Það er ekki með öllu skýrt hvort unnin verði ein sameiginleg umhverfismatsskýrsla fyrir báða hluta framkvæmdarinnar eða ekki. Miðað við tímalínu sem fram er sett í töflu 1.1. er það ekki ólíklegt því umhverfismatsskýrsla fyrri áfangans hefur ekki verið kynnt enn. Það er það eina skynsamlega í stöðunni að mati Náttúrufræðistofnunar að unnin sé ein sameiginleg umhverfismatsskýrsla til að tryggja samfellu og heilmótaða sýn á umhverfisáhrifin byggða á öllum gögnum sem til var safnað. Annars getur skapast óvissa um niðurstöðuna.

Náttúrufræðistofnun vill ítreka þá ábendingu sem fram kom í umsögn um fyrri matsáætlunina að notkun á erlendri aðferðafræði og viðmiðum, sbr. frammistöðustaðla Alþjóðalánastofnunarinnar, á sér litla hefð hérlendis og getur reynst snúið að samræma aðferðafræðina við það matskerfi sem er innleitt í íslenskt regluverk. Til dæmis er viðmið fyrir frammistöðustaðal 6 varðandi líffræðilega fjölbreytni, um að „ekkert nettótap“ megi verða á líffræðilegri fjölbreytni, nokkuð sem krefst frekari útskýringar. Slík nálgun leggur mikla áherslu á mótvægisáðgerðir en þær mótvægisáðgerðir sem minnst er á í matsáætluninni ekki

skilmerkilega útfærðar að mati Náttúrufræðistofnunar og ekki útskýrt hvernig þær samræmast íslensku regluverki. Á bls. 42 er talað um mótvægisáðgerðir vegna líffræðilegrar fjölbreytni þ.a. að ýmist forðast algjörlega áhrif, að draga úr áhrifum, að koma vistgerðum aftur í fyrra horf og svo bætur/jöfnunaraðgerðir. Útskýra þarf betur hvernig slíkar aðgerðir munu vera útfærðar og í samhengi við framkvæmdina og áhrifasvæði hennar. Sérstaklega þarf að skoða bætur/jöfnunaraðgerðir sem lítil reynsla er á héraendis og hvernig útfærslur á henni samræmast íslensku regluverki. Líkt og í fyrri umsögn telur Náttúrufræðistofnun það nauðsynlegt verkefni að samræma þessa aðferðafræði við íslenskar aðstæður á skýran hátt.

Framkvæmdalýsing og -svæði:

Gerðar hafa verið mælingar á vindhraða og vindátt fyrir rúmt ár 2020-2022. Staðsetning mælitækis er staðsett í nyrsta hluta framkvæmdasvæðisins. Ítarlegri gögn munu liggja fyrir í umhverfismatsskýrslu en Náttúrufræðistofnun bendir á skýrslu Veðurstofu Íslands frá 2018 um veðurfar á Suðurlandi þar sem teknar eru saman veðurfarsmælingar fyrir Skarðsfjöruvita á tímabilinu 2008-2017 (Guðrún Nína Petersen o.fl., 2018). Þar kemur fram að mesti meðalvindhraði er 30,4 m/s og mesta vindhviða 45 m/s. Gera þarf grein fyrir áhrifum slíkra ofsavæðra sem vissulega eiga sér stað reglulega á Suðurlandi. Eins má reikna með að veður verði ofsafengnari í framtíðinni samhliða loftslagsvá.

Fram kemur að vegagerð verði innan framkvæmdasvæðis m.a. aðkomuvegir að vindmyllum. Á mynd 3.1. eru slíkir aðkomuvegir sýnilegir fyrir vindmyllur á svæði 1 en ekki á svæði 2 sem er væntanlega villa.

Gera þarf grein fyrir leiðarvali á jarðstrengslögnum eða loftlínunum að tengivirk sem ráðgert er við Prestsbakka. 12 m breitt belti jarðstrengja (bls. 12) eða lagning loftlínu sem munu hafa mikil áhrif á landslag og raska jarðminjum sem njóta sérstakrar verndar.

Í töflu 4.1 um framkvæmdasvæði og rask vegna framkvæmda er ekki tekin með 2100 fermetra safnstöð raforku, sem líkast til er ráðgert að sé innan svæði 1.

Í umhverfismati þarf að gera grein fyrir Kötlu jarðvangi sem Skaftárhreppur stendur á bak við ásamt tveimur öðrum sveitarfélögum og nýtur alþjóðlegrar vottunar UNESCO. Koma þarf fram hvernig framkvæmdin samræmist starfsemi og markmiðum jarðvangsins um að efla sjálbæra þróun sem snýr að náttúru, samfélagi og efnahag innan sveitarfélaga.

Landslag og ásýnd :

Stuðst er við aðferðafræði að breskri fyrirmynd sem kallast Landscape Character Assessment (LCA) til að meta áhrif framkvæmdar á landslag. Fleiri verkfræðistofur á Íslandi hafa stuðst við LCA-aðferðafræðina s.s. Efla. Taka þarf sérstakt tillit til jarðfræði landsins sem er mjög frábrugðin jarðfræði Evrópu s.s. gígar, hraun, jöklar, jökulár og sandar, sem ekki er að finna í LCA. Þá þarf einnig að taka tillit til þess hversu landið er strjálbýlt.

Ljóst er að vegna sanda Suðurlands, bæði vestan og austan við fyrirhugaðan vindorkugarð verði 200 m háar vindmyllur mjög sýnilegar út fyrir 45 km radíus. Ástæða er til að bæta við

myndatökustöðum við Vík í Mýrdal og í Öræfasveit, jafnvel við Ingólfshöfða sem er vinsæll ferðamannastaður. Gervigígar í Álftaveri (sem eru friðlýstir) og Landbrotshólar eru einstakar jarðminjar á heimsvísu með hátt verndargildi. Einkennandi landslagsform gervigíga þarf að vernda og því er full ástæða til að setja myndatökustaði á þessum svæðum og áhrif vindmylla á ásýnd þeirra.

Vegna strjálbýlis í nágrenni framkvæmdasvæðisins er ljósmengun lítil sem engin. Gera þarf grein fyrir ljósum, öryggisljósum, sem sett verða á eða við myllurnar og áhrif þeirra á landslag og ásýnd svæðisins.

Jarðminjar:

Sandar eru fágætir í heiminum fyrir utan Ísland og hafa því alþjóðlegt mikilvægi. Þeir eru metnir hafa hátt verndargildi. Meðallandssandur er þar á meðal.

Hraun runnin eftir ísöld njóta verndar skv. 61. gr. náttúruverndarlaga. Undir framkvæmdasvæðinu er Botnahraun hulið sandi. Nýlegar rannsóknir á gjóskulögum benda til að það sé um 5300 ára gamalt og að það hafi runnið í eldgosi í Hálsagígum sem tilheyra Grímsvatna eldstöðinni (Rebecca Chaya Feldman, 2020). Framkvæmdin kemur til með að hafa óveruleg áhrif á verndargildi hraunsins þar sem það er hulið seti, en hún gæti raskað varanlega yfirborði þess.

Efnistaka er ráðgerð innan framkvæmdasvæðisins, en fram kemur óvissa um hvort einnig verði sótt í nálægar námur eða nýjar námur opnaðar eins og nefnt er á bls. 16. Þetta þarf að vera skýrt og tilgreina þarf staðsetningu náma.

Gera þarf grein fyrir sandfoki innan svæðisins og áhrif þess á vélbúnað vindmylla. Vindorkugarðurinn er staðsettur á svæði þar sem jafnframt eru virkustu eldstöðvar landsins, Katla og Grímsvötn. Gera þarf grein fyrir áhrifum gjóskufalls á vindmyllur.

Syðstu vindmyllurnar eru staðsettar mjög nálægt strönd. Gera þarf grein fyrir mögulegum áhrifum strandrofs og hamfaraflóða á vindmyllurnar. Gera þarf almennt grein fyrir mögulegri náttúruvá í eða við framkvæmdasvæðið s.s. eldvirkni, jökulhlaupum, strandrofi, hamfaraflóðum o.fl.

Lífriki:

Ábendingar úr umsögn um fyrri matsáætlun um athuganir á gróðurfari eiga enn við þ.m.t. um orðalag en betra er að nota „vistgerðir“ frekar en „gróðurlendi“ til að gæta samræmis. Ljóst er að gróðurfari er einfalt og einsleitt á svæði 2 þ.a. áætlaðar úttektir ættu að gefa gott yfirlit. Líkt og með alla umhverfisþætti þarf þó að leggja heldstætt mat á áhrif á gróður fyrir bæði svæði 1 og 2 og mótvægisáðgerðir skilgreindar með það í huga. Vegna umfangs framkvæmdar verður rask á gróðurfari svæðisins mikið.

Varðandi athuganir á fuglum þá kemur fram á bls. 29 í matsáætluninni að tveggja ára rannsóknir á fuglum hafa þegar farið fram á svæði 1 (nyrðra svæðinu), bæði sjónarhóls- og

ratsjarrannsóknir. Ekki er vísað neitt í niðurstöður þeirra rannsókna við skipulag frekari athugana á svæði 2 og er það mjög óheppilegt að mati Náttúrufræðistofnunar.

Í ljósi þess getur Náttúrufræðistofnun ekki annað en endurtekið ábendingar sem stofnunin sendi Skipulagsstofnun haustið 2022 þegar sérstaklega var óskað eftir álitum stofnunarinnar um nauðsynlegar fuglarannsóknir á svæði 2. Þær ábendingar voru m.a. um umfang og tímalengd radarmælinga. Stefnt er að einungis 8 mánaða seríu af radarmælingum á svæði 2 án endurtekninga. Meðan ekki er vísað í gögn úr þeim radarmælingum á svæði 1 sem þegar hafa farið fram sem rökstyðja réttlætingu fyrir svo stuttri seríu á svæði 2, þá er að mati Náttúrufræðistofnunar ekki forsendur fyrir því að álykta að ekki þurfi lengri seríu. Almenn mælir Náttúrufræðistofnun með tveggja ára radarseríu til að minnka líkur á að óvenjulegar aðstæður t.d. veðurfarslegar geti valdið skekkju.

Þótt svæði 1 sé að mestu utan mikilvægs fuglasvæðis og þótt gæsir og aðrir farfuglar sækir frekar í tún og gróin svæði til fæðuöflunar þá liggur sjálf farleiðin ekkert síður yfir sendnu svæðin nær ströndinni. Það hefur verið ljóst í samtölum Náttúrufræðistofnunar við framkvæmdaaðila frá upphafi að svæðið er mikilvægt fyrir far, sérstaklega gæsategunda og álfar sem eru að jafnaði lágfleygar yfir landi.

Stefnt er að þremur sjónarhólpunktum á viðbótarsvæðinu, þeir mættu vera fleiri að mati Náttúrufræðistofnunar því svæðið er stórt. Mikilvægt er t.d. að fá fullvissu um hvort skúmar verpi á svæðinu eða ekki, en þeir eru á valista.

Að lokum ber að benda á að mörk á mikilvægum fuglasvæðum sem vísað er í, eru gróflega afmörkuð og leggja áherslu á búsvæði á landi en ná ekki að fullu yfir flugleiðir. Það má því ekki oftúlka þau með tilliti til hvort svæði sé mikilvægt fyrir fugla eða ekki

Þörf er á að endurtaka ábendingu um töflu 5.5. í kafla um „Mat á vistgerðum í hættu“. Viðfangsefni töflunnar er fyrst og fremst umfjöllun um tegundir, aðallega fuglategundir og svo vistkerfi og lykilþróunarferli. Hér virðist hugtakanotkun hafa skolast eitthvað til, mögulega vegna þýðingar á erlendri fyrirmynd, og ástæða til að bæta. Í það minnsta á heiti undirkaflans og töflunnar ekki við. Í töflunni er einnig vísað í lista IUCN. Innlendir og svæðisbundnir listar eru nefndir, en óljóst er hvort hér sé átt við valista Náttúrufræðistofnunar. Að mati Náttúrufræðistofnunar ættu valistar að vera útgangspunktur matsins.

Virðingarfyllt,

Snorri Sigurðsson
Sviðsstjóri náttúruverndarsviðs

Heimildir:

Rebecca Chaya Feldman, 2020: Hálsagígar Eruption Tephra dispersal, geochemistry, volume and age. Ph.D. thesis. Faculty of Earth Sciences, School of Engineering and Natural Sciences University of Iceland, Reykjavik, June 2020. 170 p.

Guðrún Nína Petersen, Kristín Björg Ólafsdóttir og Þórunn Pálsdóttir, 2018: Veðurathuganir á Suðurlandi. Veðurstofa Íslands. VÍ 2018-010. 173 bls.